

DEBRECENI EGYETEM

A **GRÁRTUDOMÁNYI** **KÖZLEMÉNYEK**

KÜLÖNSZÁM

ACTA AGRARIA DEBRECENIENSIS

2002

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Dr. Balogh István (talajjavítás, talajvédelem)
Dr. Berde Csaba (munka- és vezetéstudomány)
Dr. Borbély György (biológia)
Dr. Dobránszki Judit (biotechnológia, genetika)
Dr. Ertsey Imre (ökonómia, statisztika)
Dr. Gundel János (takarmányozás, állattenyésztés)
Dr. Hodossi Sándor (kertészet)
Dr. Jávor András (állattenyésztés, genetika)
Dr. Loch Jakab (kémia)
Dr. Nagy János (földhasználat)
Dr. Peto Károly (gyepgazdálkodás, vidékfejlesztés)
Dr. Ruzsányi László (növénytermesztés)
Dr. Szabó Gábor (ökonómia, marketing)
Dr. Thyll Szilárd (környezetvédelem, vízgazdálkodás)

FŐSZERKESZTŐ:

Dr. Jávor András

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ TESTÜLET:

Dr. Bocz Ernő az MTA doktora, Professor Emeritus, Debrecen
Dr. Csete László egyetemi tanár, Budapest
Dr. Demo, Milan egyetemi tanár, Nitra
Dr. Dimény Imre akadémikus, Budapest
Dr. Dohy János akadémikus, Gödöllő
Dr. Ellmer, Frank egyetemi tanár, Berlin
Dr. Falisse, André egyetemi tanár, Gembloux
Dr. Gregory, Peter egyetemi tanár, Reading
Dr. Györffy Béla akadémikus, Martonvásár
Dr. Hajas Pál FAO főtanácsos, Róma
Dr. Harnos Zsolt akadémikus, Gödöllő
Dr. Heszky László akadémikus, Gödöllő
Dr. Horn Péter akadémikus, Kaposvár
Dr. Huirne, Ruud egyetemi tanár, Wageningen
Dr. Stanley, Johnson egyetemi tanár, Iowa, Ames
Dr. Kalm, Ernst egyetemi tanár, Kiel
Dr. Király Zoltán akadémikus, Budapest
Dr. Láng Edit az MTA doktora, Vácraátót
Dr. Láng István akadémikus, Budapest
Dr. Neményi Miklós az MTA doktora, egyetemi tanár,
Mosonmagyaróvár
Dr. Papp János az MTA doktora, Budapest
Dr. Schmidt János az MTA doktora, egyetemi tanár,
Mosonmagyaróvár
Dr. Sipos Aladár akadémikus, Budapest
Dr. Summerfield, J. Rod egyetemi tanár, Reading
Dr. Szabó Ferenc az MTA doktora, egyetemi tanár, Keszthely
Dr. Varga László kandidátus, Gödöllő
Dr. Várallyay György akadémikus, Budapest

EDITORIAL BOARD:

Dr. Istvan Balogh (soil amelioration, soil preservation)
Dr. Csaba Berde (labour and management science)
Dr. Gyorgy Borbely (biology)
Dr. Judit Dobranszki (biotechnology, genetics)
Dr. Imre Ertsey (economy, statistics)
Dr. Janos Gundel (nutrition, animal breeding)
Dr. Sandor Hodossi (horticulture)
Dr. Andras Javor (animal husbandry, genetics)
Dr. Jakab Loch (chemistry)
Dr. Janos Nagy (land use)
Dr. Karoly Peto (grassland management, rural development)
Dr. Laszlo Ruzsanyi (crop production)
Dr. Gabor Szabo (economy, marketing)
Dr. Szilard Thyll (environmental protection, water management)

EDITOR IN CHIEF:

Dr. Andras Javor

SCIENTIFIC ADVISORY BOARD:

Dr. Erno Bocz, Debrecen
Dr. Laszlo Csete, Budapest
Dr. Milan Demo, Nitra
Dr. Imre Dimeny, Budapest
Dr. Janos Dohy, Gödöllő
Dr. Frank Ellmer, Berlin
Dr. Andre Falisse, Gembloux
Dr. Peter Gregory, Reading
Dr. Bela Gyorffy, Martonvásár
Dr. Pal Hajas, Róma
Dr. Zsolt Harnos, Gödöllő
Dr. Laszlo Heszky, Gödöllő
Dr. Peter Horn, Kaposvár
Dr. Ruud Huirne, Wageningen
Dr. Johnson Stanley, Iowa, Ames
Dr. Ernst Kalm, Kiel
Dr. Zoltan Kiraly, Budapest
Dr. Edit Lang, Vácraátót
Dr. Istvan Lang, Budapest
Dr. Miklos Nemenyi, Mosonmagyaróvár
Dr. Janos Papp, Budapest
Dr. Janos Schmidt, Mosonmagyaróvár
Dr. Aladar Sipos, Budapest
Dr. Rod J. Summerfield, Reading
Dr. Ferenc Szabo, Keszthely
Dr. Laszlo Varga, Gödöllő
Dr. Gyorgy Varallyay, Budapest

ELŐSZÓ

A DAB Mezőgazdasági Szakbizottsága rendszeresen foglalkozik tudományterülete keretében a Régió fejlesztésével. 2000. március 29-én „Tudomány és gyakorlat az Észak-Alföldi Régió mezőgazdaságában” címmel volt konferencia Debrecenben, 2001. júniusában Nyíregyházán tartott együttes tanácskozást a DAB Mezőgazdasági Szakbizottsága és az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács Agrár- és Vidékfejlesztési Munkabizottsága. Ekkor született elhatározás a 2001. október 30-i rendezvényről, amely az MTA Debreceni Akadémiai Bizottság és a Debreceni Egyetem egyik tudomány napi nyitórendezvénye volt.

Ez a régió természeti kincsekben nem bővelkedik, éghajlata meglehetősen szélsőséges, talajadottságai változatosak, de itt találhatók az ország legkiválóbb talajai is. Területe az ország területének mintegy ötöde, 1,5 milliós egyre fogyó lakosságában a foglalkoztatottak száma viszonylag alacsony, magas a munkanélküliség. Az Észak-Alföldi Régió gazdasága hátul kullog a régiók sorában. Viszonylag magas területi és népességi arányai ellenére a GDP-hez csak mintegy 10%-kal járul hozzá, a lakosság alacsony átlagkereset és jövedelme mellett. A régiók fejlettségének mérőszáma alapján Észak-Alföld az utolsó előtti, közel 200 elmaradott településsel.

A régió mezőgazdasága és tudományos potenciálja emelkedik ki elsősorban az országos összevetésében.

Az ország szántóterületének 22%-a, a gyepek 23%-a, a gyümölcsösök 33%-a ebben a régióban helyezkedik el. A búza és a kukorica 20-21%-át itt termelik, a napraforgó, burgonya, cukorrépa 25-30%-a, a dohány több mint háromnegyede ebben a régióban kerül megtermelésre. Kiemelkedő a régió állattenyésztése is. A sertés és szarvasmarha 22-24%-a, a juh állomány 37%-a itt található.

A Régió fejlesztésének tervezési munkái hónapok óta folynak három szinten, három különböző szakértő kollektíva keretében. A Nemzeti Fejlesztési Tervet az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség készíti. A Régió területfejlesztési koncepcióját, stratégiai és operatív programjait – a feladatra pályázó Debreceni Egyetemet megelőzve – az EXCELLENCE Pénzügyi Tanácsadó és Szervezetfejlesztő RT (Budapest) dolgozza ki. A regionális SAPARD program és operatív terv kimunkálására a Debreceni Universitas Kht. kapott megbízást.

A regionális tudományos tanácskozás plenáris programjában délelőtt mutatták be fejlesztési elképzeléseiket a tervezők, megmérettetve a három megyét (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Hajdú-Bihar megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye) összefogó Észak-Alföldi Régió tudományos közvéleménye előtt. A vitát követően délután a Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumának négy doktori iskolája tartott szekcióüléseket, ahol a doktoranduszok ismertették legújabb kutatási eredményeiket előadások keretében és poszttereken. Ezek anyagát tartalmazza a kötet.

Dr. Nemessályi Zsolt
egyetemi tanár
a DAB mezőgazdasági szakbizottságának
elnöke

BEVEZETÉS

az Ökonómiai Szekcióban elhangzott előadások alapján készített gyűjteményes kötethez

A Multidiszciplináris Társadalomtudományok Doktori Iskolához tartozó doktoranduszok több, mint 30 dolgozatot nyújtottak be publikálásra. Többen két, egy hallgató pedig három tanulmánnyal jelentkezett.

A cikk tervezeteket legalább kettő, a vitatott esetekben pedig három opponens bírálta. A tudományos vezetők mellett a bírálati munka oroszlánrészét Dr. Lakatos Dénes egyetemi tanár és a Doktori Iskola vezetője vállalta magára, s végül 29 anyag került elfogadásra.

A tudományos műhely törekvéseivel összhangban a szerzők az agrárökonómiai tudományszak különböző területeit művelik, amit a témák sokszínűsége is tükröz. A Doktori Iskola kutatási stratégiájának megfelelően az élelmiszer-gazdaság szereplőinek vizsgálatai mellett, a vidékfejlesztési és az agrár-környezetvédelmi témák dominálnak, de a vezetési és szervezési, továbbá a pénzügyi kérdések tárgyalása is fontos szerepet kap a kötetben.

A szerzők tudományos munkájukat illetően különböző stádiumban vannak, így érthető, hogy a dolgozatok egyik része a kezdő számonkérőbálgatásokat tükrözi: kutatási koncepció-felvetés, illetve szakirodalom feldolgozás formájában; míg mások már konkrét kutatási eredményeikről számolhatnak be.

A cikkgyűjtemény áttekintése több fontos tanulsággal is szolgál a Doktori Iskola számára. Ezek közül kettő kiemelését tartom a legfontosabbnak: a mérvadó nemzetközi szakirodalom használata meglehetősen szegényes, továbbá a korszerű ökonometria módszerek használata csak elvétve fordul elő, márpedig a nemzetközi elvárásoknak e nélkül nem tudunk megfelelni.

A Doktori Iskola vezetésének a témavezetők bevonásával megfelelő intézkedési tervet kell kidolgoznia annak érdekében, hogy az említett területeken rövid időn belül érdemi előrelépésre kerüljön sor.

Dr. Szabó Gábor
egyetemi tanár
a Doktori Iskola vezetője

TARTALOM

CONTENTS

	Oldal		Page
<i>Barta Ágnes: A vezetőtámogatás lehetőségei és eszközei a vidékfejlesztésben.....</i>	6	<i>Ágnes Barta: Possibilities and instruments of management-support in region development.....</i>	6
<i>Barta Ágnes: Munkahelyi elégedettség és vezetői kompetenciák összehasonlító vizsgálata a mezőgazdaságban.....</i>	10	<i>Ágnes Barta: Comparative analyses of workplace contentment and managerial competency in the agricultural.....</i>	10
<i>Buzas Ferenc Ede: Az élelmiszer-kereskedelmi költségek vizsgálata a termékpályák tükrében.....</i>	14	<i>Ede Ferenc Buzas: Food retail cost analyses relating to food chains.....</i>	14
<i>Buzas Ferenc Ede – Nagy Krisztina: A csemegekukorica vertikum gazdasági elemzése.....</i>	18	<i>Ede Ferenc Buzas – Krisztina Nagy: Economic analyses of sweet corn chain.....</i>	18
<i>Czímbalmas Róbert: A Közép-Tiszamente kis- és közepes méretű gazdasági tevékenységének vizsgálata 1989-2000 között.....</i>	22	<i>Róbert Czímbalmas: Examination of the activity of small- and medium size private farms in the Middle-Tisza Region between 1989-2000.....</i>	22
<i>Czinege Anikó: A hitelkapcsolatok jellegzetességei az észak-alföldi mezőgazdasági vállalkozásokban.....</i>	27	<i>Anikó Czinege: Characteristics of credit relations in agricultural companies in the northern area of the Great Hungarian Plain.....</i>	27
<i>Csapóné Riskó Tünde: A felsőoktatás és munkaerőpiac kapcsolata.....</i>	31	<i>Mrs Csapó Tünde Riskó: Relationship between higher education and the labour market.....</i>	31
<i>Csigéné Czákó Mónika: Az állami szabályozó eszközök mezőgazdasági vállalkozási formák szerinti vizsgálata.....</i>	35	<i>Mrs Csige Mónika Czákó: Study of governmental regulatory measures in accordance with the forms of enterprises.....</i>	35
<i>Csigéné Czákó Mónika: A gabonapiac szabályozása az Európai Unióban.....</i>	40	<i>Mrs Csige Mónika Czákó: Regulation of the cereal market in the European Union.....</i>	40
<i>Dajnoki Krisztina: A szakmai és szervezeti kommunikáció tartalma.....</i>	43	<i>Krisztina Dajnoki: Subject-matter of professional and organisational communications.....</i>	43
<i>Darabos Éva: Mezőgazdasági teszttüzemi hálózat adatszolgáltatásának tapasztalatai Hajdú-Bihar megyében.....</i>	47	<i>Éva Darabos: Experiences of the test farm accountancy data supply in Hajdú-Bihar county.....</i>	47
<i>Hadházy Ágnes: Az Első Nyírségi Fejlesztési Társaság termőterülete, annak hasznosítása és fejlesztési prioritásai.....</i>	51	<i>Ágnes Hadházy: Utilization of productive area and developmental priorities of the First Nyírség Developmental Company.....</i>	51
<i>Horváth József: A farmok öröklésének aktuális kérdései az Egyesült Államokban.....</i>	55	<i>József Horváth: Current Issues of Farm Inheritance in the United States.....</i>	55
<i>Juhász Csilla: Vezetői motiváltság és a negatív vállalati eredményesség.....</i>	59	<i>Csilla Juhász: Leaders motivation and Company lasses.....</i>	59
<i>Juhász Csilla: A motiváció szervezeti kérdései.....</i>	62	<i>Csilla Juhász: Organisational questions of motivation.....</i>	62
<i>Katonáné Kovács Judit: Az agrár-környezetvédelem helye és szerepe az Európai Unióban.....</i>	65	<i>Mrs Katona Judit Kovács: The role and importance of agri-environmental protection in the European Union.....</i>	65
<i>Koch Krisztina: a biogazdálkodás helyzete és fejlesztési lehetőségei Magyarországon.....</i>	69	<i>Krisztina Koch: The situation and possible improvement of organic production in Hungary.....</i>	69

TARTALOM

CONTENTS

	Oldal		Page
<i>Kvancz József</i> : A mezőgazdasági őstermelők és egyéni vállalkozók adózási formájának ökonómiai modellezése.....	73	<i>József Kvancz</i> : Economic modelling of taxation forms for primary producers & individual proprietors of agricultural businesses.....	73
<i>Nagy Adrián Szilárd</i> : A versenyképes családi gazdaságok működési feltételeinek elemzése.....	77	<i>Szilárd Adrián Nagy</i> : Analysing the operational conditions at the competitive family farm businesses.....	77
<i>Oláh Judit</i> : A Nagykálló környéki települések agrárstruktúrájának fejlesztési lehetőségei.....	81	<i>Judit Oláh</i> : Possibilities for Development of Agricultural Structure in the Area around Nagykálló.....	81
<i>Oláh Judit</i> : Az idegenforgalom fejlesztési lehetőségei a nagykállói statisztikai körzetben.....	86	<i>Judit Oláh</i> : Possibilities for the Development of Tourism in the Statistical Subregion Nagykálló.....	86
<i>Orbán Ildikó</i> : A mezőgazdaság külső finanszírozásának aktuális kérdései.....	88	<i>Ildikó Orbán</i> : Present questions in the external financing of the agricultural sector.....	88
<i>Petra Maier – Judit Oláh</i> : Qualität und Akzeptanz der landwirtschaftlichen Beratung in Mecklenburg-Vorpommern und in Ungarn.....	93	<i>Petra Maier – Judit Oláh</i> : Quality and Adaptation of Agricultural Extension in Mecklenburg-Vorpommern and in Hungary.....	93
<i>Petró Zsófia</i> : A francia és a magyar mezőgazdaság többváltozós statisztikai módszerekkel végzett összehasonlításának módszerei, lehetőségei.....	96	<i>Zsófia Petró</i> : Methods and possibilities of comparison of French and Hungarian agriculture using multidimensional statistical methods.....	96
<i>Popovics Péter</i> : A nyugat-európai tejvertikum versenyképessége.....	101	<i>Péter Popovics</i> : Competitiveness of the Western-European dairy sector.....	101
<i>Szabó Bernadett</i> : Települések fejlettségének vizsgálata vidékfejlesztési döntések megalapozásához.....	105	<i>Bernadett Szabó</i> : Studying Development of Settlements for Making-Decisions in Rural Development.....	105
<i>Szabó Bernadett</i> : Hortobágy menti települések fejlettségének megítélése gazdasági, ökológiai és társadalmi szempontok alapján.....	108	<i>Bernadett Szabó</i> : Measuring Development of Settlements along the Hortobágy Considering Economic, Ecological and Social Aspects.....	108
<i>Vántus András</i> : A vidékfejlesztés és a minőségi nyerstej-előállítás összefüggései.....	111	<i>András Vántus</i> : Correlation between rural development and quality raw milk production.....	111
<i>Vántus András</i> : A kisüzemi szarvasmarhatartás vidékfejlesztési vonatkozásai Hajdú-Bihar megyében.....	114	<i>András Vántus</i> : Rural development aspects of small scale dairy farming in Hajdú-Bihar county.....	114

A felsőoktatás és a munkaerőpiac kapcsolata

Csapóné Riskó Tünde

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Kültügyi Iroda, Debrecen

ÖSSZEFOGLALÁS

A rendszerváltást követően a munkaerő szerkezetében és piaci helyzetében bekövetkező változások az agrárszféra folyamatait is befolyásolták. A munkaerőpiac szerkezetváltozásával egy időben komoly feladat hárult a gazdaságpolitikára, különösen a vidéki agrár-népesség átstrukturálása területén.

Ebben a folyamatban jelentős szerep jutott és jut a felsőoktatásnak is, amely mind az oktatás, kutatás, fejlesztés és szaktanácsadás révén a humán erőforrás fejlesztésében (ezen keresztül a vidék társadalmi felzárkóztatásában) és a vidékfejlesztésben is fontos szerepet játszik. A felsőoktatási intézmények ezen tevékenysége a végzett hallgatókon, mint visszacsatolási pontokon keresztül igen jól mérhető.

SUMMARY

The changes that have occurred in the structure and market position of labour after the transition affected the agricultural sector, as well. Due to the structural change of the labour market, the role of economic policy increased, especially in restructuring the rural agricultural population and sector.

In this process, as regards human resource management (as a means of social development of rural areas) the tasks of higher education are also important through its educational, research, development and extension activity. The effectiveness of these activities can be monitored well through the graduated students (so called alumni relations).

AZ AGRÁRSZFÉRA MUNKAERŐ-PIACI HELYZETÉNEK ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉSE

Az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltás alapvető változásokat okozott az egész magyar gazdaságban. A gazdasági teljesítményhez való hozzájárulás tekintetében a mezőgazdaság részaránya fokozatosan csökkent. A munkanélküliség a '90-es évek elején az inflációval együtt nagymértékben nőtt. Ezek a hatások begyűrűztek a mezőgazdaságba is, amely a foglalkoztatási oldalon abban mutatkozott meg, hogy az ágazatban foglalkoztatottak száma 1990-ről 2000-re több mint 60%-kal csökkent (1990-ben 685,5 ezer fő, 2000-ben 251,74 ezer fő) (KSH, 2001).

Ez a negatív tendencia egyaránt jellemző volt a fizikai és szellemi foglalkoztatottakra is. A fizikai foglalkoztatottak nehezebb helyzetben voltak abban a tekintetben, hogy a versenyszféra kihívásainak meg tudjanak felelni, és termelési szerkezetüket ahhoz igazodva át tudják alakítani. A kialakult, 1-2 hektáros családi vagy egyéni gazdaságok normál profitot sem tudtak realizálni gazdasági tevékenységükből, melynek meghatározó okai között kell kiemelni azt a

tényt, hogy ez a méret általában az ökonomiai hatékonyság¹ kritériumait nem tudja teljesíteni.

1. ábra: A mezőgazdaságban foglalkoztatott aktív keresők létszámának alakulása 1990-2000. között

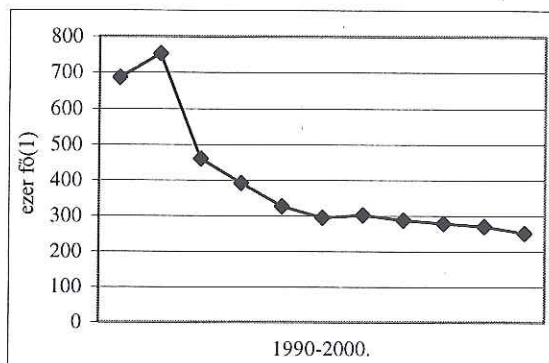

Figure 1: Active labour employed in agriculture between 1990-2000. thousand employee(1)

Másik okként említhető a tőkehiány. A hitelből való gazdálkodás ugyanis a termelési költség oldalt a megjelenő kölcsöntőke és annak kamatterhe miatt oly mértékben megemelte, hogy azt a bevételi oldal esetleges – bár erre az időszakra nem jellemző – kedvező alakulása sem tudta kompenzálni.

A tőkehiány nemcsak az agrárágazatban volt jellemző, de a többi szektorban gazdálkodókra is. A tőkehiány megoldásának egyik lehetősége a külföldi tőke bevonása a gazdálkodási folyamatba. A külföldi tőke be- és kiáramlására vonatkozó néhány tájékoztató adatot az 1. táblázatban mutatok be (Falusné, 2000).

A táblázat adataiból is világosan látszik, hogy a tőkeáramlási folyamatban az egész közép- és kelet-európai régió igen szerény mértékben vesz részt, amin belül Magyarország részesedése még kisebb. Mindemellett megállapítható, hogy a '90-es évek közepétől a beáramló tőke mértéke közel megkétszereződött.

Sajnos ezen beáramló tőke egy része spekulatív volt, és a Magyarországra beáramló tőkét 100%-nak tekintve, annak csak néhány százaléka került a mezőgazdasági termelésbe. Az 1992-96. között Magyarországra beáramló külföldi tőke több mint 30%-a az élelmiszeripar privatizációjához kötődik.

Becslések szerint a külföldi cégek az üzemek vásárlására és korszerűsítésére egyaránt 1,3-1,3 milliárd dollárt költöttek (Buday és Sántha, 2001).

¹ A hatékonyság természetesen nem értékelhető csak a méret alapján.

A mezőgazdaság jövedelemhelyzetének alakításában és a fennálló tökehiány mérséklésében az agrárpolitika egyik legjelentősebb eszköze a támogatási rendszer.

A mező- és erdőgazdálkodást, élelmiszerfeldolgozást, és termékeik forgalmazását segítő költségvetési támogatások 1994-1998. évi adatainak összehasonlítását a 2. táblázatban mutatom be (Alvincz, 2000).

1. táblázat

A külföldi közvetlen beruházások be- és kiáramlásának regionális megoszlása, 1994-1997, %

Régió/Ország(1)	Beáramlás(10)				Kiáramlás(11)			
	1994	1995	1996	1997	1994	1995	1996	1997
Nyugat-Európa(2)	32,3	37,1	29,6	28,7	47,0	49,2	50,6	46,2
Európai Unió(3)	29,5	35,3	27,4	27,0	42,4	45,2	45,3	42,4
Más európai országok(4)	2,8	1,8	2,2	1,7	4,6	4,3	5,3	3,7
Egyesült Államok(5)	18,6	17,7	22,6	22,7	25,8	26,1	22,5	27,0
Japán(6)	0,4	-	0,1	0,8	6,4	6,4	7,0	6,1
Fejlődő országok(7)	39,5	32,0	38,8	37,4	15,0	12,9	14,8	14,5
Közép- és Kelet-Európa(8)	2,4	4,3	3,7	4,6	0,1	0,1	0,2	0,8
Égész világ(9)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Table 1: Regional distribution of direct inflow and outflow of foreign investments, 1994-1997 (percentage)
Region/country(1), Western Europe(2), European Union(3), other European countries(4), United States(5), Japan(6), developing countries(7), Central and Eastern Europe(8), World total(9), inflow(10), outflow(11)

Az agrárszektorra érintő másik fontos terület a munkaerő. A munkaerőpiacra ható tényezők közül az ország gazdaságpolitikai céljait kell kiemelni. Ezek között vizsgálhatjuk a munkanélküliségi ráta csökkenését, mely a gazdaság egésze mellett az agrárszférában is hasonló folyamatokat indukált. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a munkanélküliség-elemzés és a munkanélküliségi rátában bekövetkezett változás csökkenés csak részben tulajdonítható a gazdaságban bekövetkező kedvező folyamatoknak. Különösen jellemző ez az agrárszektorra, ahol nem csak a munkanélküliségi ráta volt magasabb – illetve magasabb ma is az országos átlaghoz képest –, hanem a regisztrálásból kiesettek vagy be sem jelentkezettek száma is jóval magasabb.

A munkaerő jelen megközelítésben a mezőgazdasági vállalkozásokon keresztül értelmezhető, melyen belül kiemelten fontos a felsőfokú végzettségűek agrárvállalkozásokban betöltött szerepét vizsgálni.

A vizsgálati célterületnek is tekinthető szellemi foglalkozásúakon belüli felsőfokú végzettségűek egy része vállalkozásokat alapított a mezőgazdaság területén vagy más területen, vagy az agrárszférát önmaga átképzése után elhagyta. Ezek a részben agrár irányultságú vállalkozások elsősorban mikroszinten fejtették ki hatásukat a foglalkoztatásra, így a munkaerőpiacra, illetve a bérekre az ország általánosan vizsgált keleti régiójában. A vállalkozások egy része a '90-es évek közepére stabilizálódott és növekedési pályára állt, míg más esetben a differenciálódás volt jellemző.

A FELSOOKTATÁS SZEREPE A VIDÉKI HUMÁNERŐFORRÁS FEJLESZTÉSÉBEN

A vidékfejlesztésnek, mint komplex szakterületnek több fontos tényezője van, melyek közül az ökonomiai, ökológiai és társadalmi tényezők nem hagyhatók figyelmen kívül. A vidékfejlesztés e három pillére közül én a társadalmi, illetve humánerőforrás-fejlesztés helyzetét, jelentőségét szeretném kiemelni mind az egyetemen, mind a vidékfejlesztés szemszögéből.

Az agrár-felsőoktatás és a humánerőforrás fejlesztés kapcsolatrendszere az alábbi területeket foglalja magába:

- oktatás (alap-, kiegészítő-, szakmérnök, különböző posztgraduális képzések)
- kutatás-fejlesztés
- szaktanácsadás

Hosszú idősoros vizsgálatok is azt mutatják, hogy a 100.000 főre jutó felsőoktatási hallgatók száma a fejlett országokhoz képest alacsony, amely lemaradás a '90-es évekre csak fokozódott. Ennek néhány kiragadott számadatát a 3. táblázat mutatja be (Bródy, 2000).

A felsőoktatási hallgatók létszámának alakulását Magyarországon a 2. ábra tartalmazza (Bródy, 2000). Az ábráról leolvasható, hogy a beiskolázott hallgatói létszám – kisebb ingadozásokkal – folyamatosan nőtt, és 1960-ról 1998-ra közel meghatszorozódott. Ez egyben azt is jelenti, hogy az agrár-felsőoktatásban beiskolázott hallgatók létszáma is folyamatosan emelkedett.

A mező- és erdőgazdálkodást, élelmiszer feldolgozást és termékeik forgalmazását segítő költségvetési támogatások
1994-1998. évi adatainak összehasonlítása

Megnevezés(1)	1994	1998	1998/1994,	2000/1994,
	millió Ft(2)		%	%
VÁLLALKOZÁSOK FOLYÓ TÁMOGATÁSA(3)				
PIACRA JUTÁSI TÁMOGATÁS(4)	46.732	38.964	83,4	103,4
Piacra jutást elősegítő támogatás(5)	-	14.147	-	
Mezőgazdasági és élelmiszeripari exporttámogatás(6)	40.040	18.799	47,0	
Agrárpiazi támogatás, állami felvásárlás(7)	6.692	6.018	89,9	
AGRÁRTERMELÉS KÖLTSÉGEIT CSÖKKENTŐ TÁMOGATÁS(8)	9.909	29.963	302,4	331,3
Agrárfinanszírozási támogatás(9)	2.594	12.737	491,0	
Agrártermelési támogatás(10)	5.551	11.652	209,9	
Földhasznosítás támogatása(11)	-	5.574	-	
Egyéb jogcímek(12)	1.764	-	-	
EGYEDI TERMELÉSI ÉS EGYÉB VÁLLALATI TÁMOGATÁSOK(13)	965	22	2,3	
Aszálykáros forgóeszköz hitel kamattérítése(14)	666	-	-	
Mezőgazdasági és élelmiszeripari beruházások kamattérítése(15)	299	22	7,3	
ERDŐKÁROK FELSZÁMOLÁSÁNAK TÁMOGATÁSA(16)	100	261	260,8	255,0
REORGANIZÁCIÓS TÁMOGATÁS(17)	4.979	2.969	59,6	
BERUHÁZÁSI CÉLPROGRAMOK TÁMOGATÁSA(18)				
MELIORÁCIÓS ÉS ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉSI TÁMOGATÁS(19)	1.219	2.117	173,6	186,6
AGRÁR INFRASTRUKTURÁLIS CÉLPROGRAM(20)	642	-	-	
ERDŐTELEPÍTÉS, ERDŐSZERKEZET ÁTALAKÍTÁS TÁMOGATÁSA(21)	572	1.400	244,8	462,4
TÁMOGATÁSI CÉLELŐIRÁNYZATOK ÉS EGYÉB TÁMOGATÁS(22)				
AGRÁRGAZDASÁGI BERUHÁZÁSOK TÁMOGATÁSA(23)	7.000	30.360	433,7	598,9
ERDÉSZETI CÉLÚ FELADATOK TÁMOGATÁSA(24)	200	300	150,0	500,0
ERDEI VASUTAK MŰKÖDTETÉSI TÁMOGATÁSA(25)	45	65	144,4	233,3
JÓLÉTI PARKERDŐ FENNTARTÁSÁNAK TÁMOGATÁSA(26)	65	83	127,2	315,4
NEM BIZTOSÍTHATÓ ELEMI KÁROK ENYHÍTÉSE(27)	-	1.977		
MEZŐGAZDASÁGI FÖLDHASZNOSÍTÁS/TERÜLETFEJLESZTÉS TÁMOGATÁSA(28)	1.955	-	-	
AGRÁRINFORMATIKA, FARMGYAKORLAT, EGYÉB CÉLOK TÁMOGATÁSA(29)	-	200	-	
ÁLLATKÁR TÉRÍTÉS(30)	-	1.883	-	
KÖLTSÉGVETÉSI TÁMOGATÁSOK ÖSSZESEN(31)	74.424	110.563	148,6	176,6

Table 2: Subsidisation of agriculture, forestry, food processing and the trade of their products from the budget

Identification(1), million HUF(2), current subsidisation of enterprises(3), market subsidisation(4), subsidisation to go markets(5), export subsidy for agriculture and food industry(6), subsidisation for agricultural markets, state intervention(7), subsidisation for reducing the costs of agricultural production(8), subsidisation for agriculture(9), subsidisation of agricultural production(10), subsidisation of land use(11), others(12), subsidisation for individual entrepreneurs and companies(13), compensation for drought through credit interest subsidisation(14), interest subsidisation for agricultural and food industry investments(15), subsidisation for eliminating forestry damages(16), reorganisational subsidisation(17), subsidisation for investment programmes(18), subsidisation for amelioration and irrigation development(19), agricultural infrastructural programme(20), subsidisation for plantations and restructuring in forestry(21), sectoral and other subsidisations(22), subsidisation of agribusiness(23), subsidisation for common purposes in forestry(24), subsidisation of operating forest trains(25), subsidisation for maintaining park woods(26), compensation for vis major(27), subsidisation of agricultural land use/regional development(28), agricultural informatics, farm practises and other subsidisations(29), compensation for damage done by wild animals(30), total subsidisation from budget(31)

Ennek hatása a következőkben összegezhető:

- az agrárszférában tevékenykedő értelmiségi réteg részarányának növekedése,
- a kialakuló agrár vállalkozói szféra képzettsége kedvezőbb,
- az agrárvállalkozások munkaerő összetételének kedvező változása.

Az alapképzés mellett fontos szerepet játszó kiegészítő képzés keretében szakirányú főiskolai

végzettségű szakemberek számára kínálnak képzést az egyetemi szintű diploma megszerzése érdekében.

Egy adott területen a szakmérnöki tudásanyag és diploma megszerzése teszi lehetővé az adott munkakör (szakszerűbb) betöltését.

A különböző posztgraduális képzések az adott szakterületek képviselőinek naprakész információkkal való ellátását szolgálják.

Az agrár-felsőoktatási intézmények három, már korábban említett (oktatás, kutatás-fejlesztés, szaktanácsadás) fő tevékenységi körének

hatékonysága visszacsatoláson keresztül mérhető le. Az oktatási programok sikeressége a végzett hallgatók nyomon követésén keresztül értékelhető.

3. táblázat

Százezer főre jutó felsőoktatási hallgatók száma

Év(1)	1974/75	1980/81	1985/86	1989/90
Dánia(2)	2179	2216	2458	2677
Magyarország(3)	1023	945	933	954

Table 3: Number of students enrolled in higher education per 100.000 inhabitants

Year(1), Denmark(2), Hungary(3)

2. ábra: A felsőoktatás hallgatói létszáma Magyarországon 1960-1998 között (ezer fő)

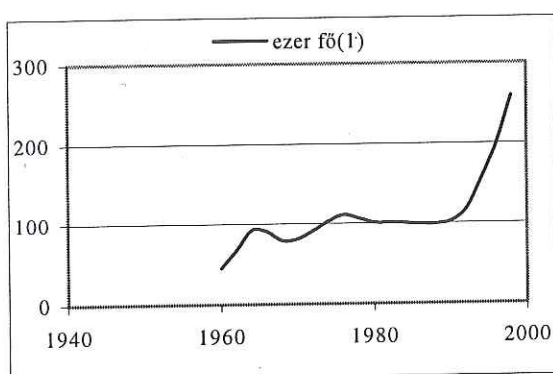

Figure 2: Number of students enrolled in higher education in Hungary between 1960-1998. thousand students(1)

A végzett hallgatók elhelyezkedési adatain keresztül lemérhető az egyes oktatási, illetve tantárgyi programok naprakészsége, hatékonysága, illeszkedésük a munkaerőpiac mindenkori igényeihez. A végzett hallgatókkal való kapcsolattartásra az USA-ból kiindulva, számos nyugat-európai országban, és most már egyre növekvő számban hazánkban is irodák létesültek és

létesülnek az egyetemeken belül. Ezt a tevékenységet idegen szóval „alumni” tevékenységnek nevezik (alumnus, alumni latin szóból, jelentése öregdiák). Az alumni tevékenység alapvetően kétirányú, aktív kapcsolatot épít ki a végzett hallgatók és az anyaintézmény között:

amit az anyaintézmény kínál ebben a kétoldalú kapcsolatban (csak néhány példa):

- folyamatos informálás az ott folyó aktuális oktatási, kutatási, szaktanácsadási tevékenységekről,
- informálás az intézmény volt hallgatóinak karrierjeiről,
- az anyaintézmény szolgáltatásainak ingyenes vagy kedvezményes igénybevétele,
- az alumni iroda szolgáltatásainak felkínálása.

amit az öregdiák nyújthat (csak néhány példa):

- elhelyezkedési adatainak közlésével aktívan hozzájárulhat az intézmény oktatási programjainak esetleges átgondolásához, módosításához, hogy az a kor aktuális igényeihez igazodjon,
- pozíciójától függően támogathatja az anyaintézményt: hallgatók szakmai gyakorlatra való fogadása, frissen végzett hallgatók számára munkahely biztosítása, közös kutatási programokban való részvétel, egyéb természetbeni és anyagi támogatások tekintetében.

A humán erőforrás fejlesztés vidékfejlesztésre gyakorolt hatása az alábbiakban összegezhető:

- a végzett hallgatók elhelyezkedési lehetőségei a vidéki területeken,
- képzési szakterületek, amelyek a vidék megtartó képességét erősíthetik,
- a vidéken maradó értelmiség által indukált gazdaságfejlesztés visszahatása a vidék megtartó képességére,
- humán erőforrás fejlesztés lehetséges irányainak és a vidéken végezhető alternatív gazdasági tevékenységek kapcsolatrendszere.

IRODALOM

- Alvincz J. (2000): Az állami támogatások és elvonások alakulása a magyar élelmiszer-gazdaságban. Gazdálkodás, XLIV. 2. 1-16.
 Bródy A. (2000): A magyar felsőoktatás ingadozásairól. Közgazdasági Szemle, 2000. XLVII. 817-831.
 Buday-Sántha A. (2001): Agrárpolitika-vidékpolitika. Dialóg

Campus Kiadó, 262.

Falusné Szikra K. (2000): Külföldi beruházás – belföldi munkahely. Közgazdasági Szemle, XLVII. 446-458.

Központi Statisztikai Hivatal (2001): Magyar Statisztikai Évkönyv, Budapest.